

NEUMEISTER v. AVSTRIJA

(Eur. Court H.R., 27. 6. 1968, Series A no. 8)

[Fritz Neumeister, avstrijski državljani, rojen leta 1922, živeč na Dunaju, je bil lastnik in poslovodja velikega transportnega podjetja. Avgusta 1959 je bila zoper njega uvedena preiskava, saj je bil osumljen kot sotorilec velikega števila goljufij (nezakonito je v obliki prometnega davka prejel povračilo denarja, ki je bilo namenjeno podpori izvoza, v vrednosti nekaj milijonov šilingov). Obdolžen je bil 23. 2. 1961 in naslednji dan odpeljan v pripor. 12. 5. 1961 je bil pod prisego začasno izpuščen. Julija 1961 je z dovoljenjem preiskovalnega sodnika s svojo družino odšel na počitnice na Finsko.

Naslednje leto, 12. 7. 1962 je bil ponovno aretiran in priprt nekaj ur zatem, ko mu je bilo zavrnjeno dovoljenje za potovanje na Finsko, za katerega je zaprosil nekaj mesecev prej. Eden izmed soobdolženih ga je v tem času težko obremenil.

Pritožnik je za tem izpolnil in poslal štiri prošnje za začasno izpustitev. Prvo, podano 23. 7. 1962, je Dunajsko pritožbeno sodišče 10. 9. 1962 zavrnilo zaradi begosumnosti. Druga, podana 26. 10. 1962, je bila zavrnjena 19. 2. 1963 s strani istega sodišča, ki je menilo, da še zmeraj obstaja nevarnost bega. Presodilo je, da varščina v višini 200.000 ali 250.000 šilingov, ki jo je predlagal gospod Neumeister, ni ustrezno nadomestilo. Tretjo prošnjo, ki je bila podana 12. 7. 1963 in je bila podobna prvi, je zavrnila Sodniška zbornica Dunajskega regionalnega sodišča za kazenske zadeve. Četrta in zadnja prošnja je bila podana 6. 11. 1963 s predlogom varščine v višini 1.000.000 šilingov, katere garant je bila banka. Sodniška zbornica je ob varščini v višini 2.000.000 šilingov dovolila Neumeistrovo začasno izpustitev.

Predhodna preiskava je bila po precejšnjih težavah (številne priče, sodelovanje več držav) zaključena 4. 11. 1963. Obtožba, podana 17. 3. 1964, je bremenila deset oseb, med njimi tudi gospoda Neumeistra. Določeno varščino je Sodniška zbornica znižala na 1.750.000 šilingov (31. 3. 1964) in kasneje na 1.000.000 šilingov (3. 6. 1964). Ko je bila preverjena likvidnost njegovih porokov, je bil gospod Neumeister izpuščen.

Glavna obravnava se je pred Dunajskim regionalnim sodiščem za kazenske zadeve pričela 9. 11. 1964. Po 102 dneh je bila odložena zaradi nadaljnjih preiskovalnih dejanj.

Nadaljevala se je šele 4. 12. 1967 in se končala 2. 7. 1968, ko je bil gospod Neumeister obsojen na pet let strogega zapor. Zahteval je zmanjšanje kazni za čas, ki ga je prestal v preiskovalnem zaporu.

V svoji pritožbi na Evropsko komisijo za človekove pravice z 12. 7. 1963, se je gospod Neumeister skliceval na 5. in 6. člen (enakost orožij in razumnost roka) Evropske konvencije o človekovih pravicah.

Evropsko sodišče za človekove pravice je menilo, da ni bila prekršena pritožnikova pravica do sojenja v razumnem roku. Obdobje, ki ga moramo upoštevati, se je po mnenju Sodišča začelo 23. 2. 1961, ko je bil obdolžen in se v času, ko je Sodišče za človekove pravice dostavilo svojo sodbo, še ni končalo. Sedem let je minilo brez dokončne odločbe sodišča. Popis aktivnosti preiskovalnega sodnika je bil povod za resno razburjenje. Kljub navedenemu je Sodišče menilo, da to ne dopušča zaključka, da je bil prekorajen razumni rok. Številne okoliščine so kazale ravno nasprotno: izjemna zapletenost primera; ločitev pritožnikovega primera od primera soobtoženih ne bi bila v skladu z dobrimi administrativno-pravnimi pravili; četudi bi se preiskava razdelila med več preiskovalnih sodnikov, v kolikor bi bilo to v Avstriji mogoče, ne bi prišlo do njene pospešitve; skrb za hitro razrešitev primera sodnikov ne bi razrešila dolžnosti, da vsestransko raziščejo in osvetlijo zadevo; pravni zastopniki strank in sodniki so se morali seznaniti z obsežnim gradivom primera (23 zvezkov po 500 strani in še drugi dokumenti).

Evropsko sodišče za človekove pravice je zato menilo, da ni prišlo do kršitve razumnega roka in tako ni bil kršen 1. odstavek 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah.]

Argumenti Evropske komisije za človekove pravice in avstrijska vlada

1. Evropska komisija za človekove pravice je menila, da je najpomembnejše vprašanje določitev pojma razumnega roka. Ta se lahko ugotovi le na podlagi dejstev in ne in abstracto.

Da bi se pospešil ustrezen razvoj, je potrebno po mnenju Evropske komisije za človekove pravice vsak posamezni primer preučiti po naslednjih sedmih merilih:

- dolžina pripora; vendar Komisija s tem ne želi postaviti časovne omejitve glede pripora. Dolžina se tudi ne sme meriti sama zase, temveč je samo eno izmed meril za dosego razumnosti roka;
- primerjava med dolžino pripora in naravo kaznivega dejanja, kakor tudi primerjava s kaznijo, ki grozi glede na obtožbo. Komisija pravi, da je pripor podoben kazni, vendar pa se mora pri sojenju upoštevati v razmerju med kaznijo in priporom tudi domneva nedolžnosti, kot izhaja iz 6. člena

Evropske konvencije o človekovih pravicah. V kolikor je sama dolžina pripora preveč podobna kazni, ki grozi v primeru obtožbe, se postavi pod vprašaj domneva nedolžnosti;

- materialne, moralne in druge posledice pripora na priprtega, ki presegajo meje normalnega;
- ravnanje obdolženega oz. obtoženega: ali je prispeval k zamudi ali k hitrosti preiskave ali obravnave, ali so bili postopki zamujeni zaradi prošelj, pritožb ali drugih pravnih sredstev, ki jih lahko vlaga obtoženi, ali je prosil za izpustitev na podlagi varščine ali drugih zagotovil, da se bo pojavil pred sodiščem;

Komisija je ocenila, da obtoženi, ki zavrača sodelovanje s preiskovalnimi organi ali ki uporablja pravna sredstva, ki so mu na voljo, s tem upravičeno pomaga zlasti sebi in zato naj ne bi bil kaznovan, razen če jih zlorabi;

- težave s preučevanjem primera (njegova zapletenost glede na dejstva, število prič ali število obdolženih oz. obtoženih);

- na kakšen način je bila preiskava vodena: sistem uporabljenih postopkov preiskave, vodenje preiskave s strani pristojnih organov;

- ravnanje sodnih oblasti: ravnanje s prošnjami za zavrnitev primera, uspešni konec glavne obravnave.

2. [...]

3. Evropska komisija za človekove pravice je ocenila, da omogoča sistem meril, kot ga je podala, pravilno razlago brez kakršnekoli pristranskosti. Hkrati tudi poudarja, da bo končna odločitev vsota vseh teh dejavnikov. V praksi se lahko zgodi, da bo kakšno merilo vodilo k odločitvi o razumnosti, spet drugo pa bo vodilo k nasprotni odločitvi, medtem ko bo morda tretje nedoločno. Končna odločitev naj bi temeljila na relativni vrednosti in pomembnosti različnih dejavnikov; to ne izključuje možnosti, da v določenih okoliščinah samo eden nosi odločilno moč.

Komisija je dodala, da je želela s podanimi dejavniki pokriti vse primere, ki nastanejo v zvezi s priporom, vendar to ne pomeni, da se v izjemnih okoliščinah po potrebi ne uporabijo tudi druga merila.

4. [...]

5. Glede prvega merila je Komisija menila, da je bila dolžina Neumeistrovega pripora pretirana. [...]

6. Tudi drugo merilo je pokazalo, da je pripor trajal dlje, kot je bilo potrebno.

7. Tretje merilo podpira ugotovitve prvih dveh, saj je gospod Neumeister kot posledico pripora utrpel nadpovprečno finančno in poklicno škodo.

8. Glede četrtega merila Komisija meni, da pritožnik s svojimi zahtevki ni zlonamerno podaljšal preiskave. Seveda je tudi ni pomagal pospešiti, s tem ko je nenehno poudarjal svojo nedolžnost, kar pa je njegova legitimna pravica.

9. Komisija je menila, da gre za izjemno zapleten primer glede na njegovo naravo in na število transakcij, ki jih je bilo potrebno preučiti, kakor tudi glede na mednarodno prepletenost in veliko število obdolženih oz. obtoženih ter prič. Čeprav bi to peto merilo lahko upravičilo dolg pripor, pa je bila Komisija mnenja, da predhodna preiskava, ki se je končala 4. 11. 1963, ni mogla pojasniti takšne dolžine.

10. Pri šestem merilu se je Komisija posvetila vprašanju predhodne preiskave. Ni dognala, da bi pristojni organi zanemarjali svoje dolžnosti ali da bi na kak drug način podaljšali Neumeistrov pripor, vendar je menila, da je določene zamude povzročilo samo delovanje veljavnega sistema, saj je preiskovalni sodnik imel opraviti z več obsežnimi in zapletenimi primeri hkrati. Komisija izpostavlja, da je imela težave glede ugotavljanja, ali se lahko po avstrijskem pravu porazdelitev primerov spremeni po tem, ko je že bila določena letna porazdelitev. V nasprotju z avstrijsko vlado meni, da je to mogoče. Kakorkoli, Komisija meni, da se država ne more skrivati za svojo lastno zakonodajo kot opravičilom za nastale napake. Tudi to merilo potrjuje, da je bila presežena neka normalna dolžina pripora.

11. Ravnanje sodnih oblasti glede Neumeistrove prošnje za izpustitev (prvi del sedmega merila) omogoča različno vrednotenje.

12. Komisija ne more soglašati z navedbami avstrijske vlade, da je gospod Neumeister zapravil svojo pravico do obravnave v razumnem roku na dan, ko je Sodniška zbornica Dunajskega regionalnega sodišča za kazenske zadeve prvič v principu strinjala, da se ga izpusti v zameno za varščino. Če bi to bilo tako, bi lahko država svoje dolžnosti enostavno obšla s postavljanjem nemogočih pogojev.

13. Drugi del sedmega merila (ravnanje sodnih oblast glede končanja zadeve) je glede primera Neumeister neuporaben, saj je bil ta izpuščen še pred obravnavo.

14. Komisija je z enajstimi glasovi proti enemu zaključila, da je bil prekršen 3. odstavek 5. člena, pri čemer ni navedla, kdaj se je ta kršitev začela, saj je menila, da je bila njena naloga samo dognati, ali je bil čas pripora razumen ali ne,

15. Problem časa iz 5. člena (dolžina pripora) ni enak vprašanju časa iz 1. odstavka 6. člena. V

kazenskih zadevah je treba po mnenju Komisije, obdobje upoštevati od dneva, ko je sum zoper osebo pričel vplivati na njen položaj. V tem primeru je Komisija s sedmimi glasovi za in petimi glasovi proti kot ta datum določila dan Neumeistrovega prvega zasliševanja s strani preiskovalnega sodnika. Nadalje ugotavlja, da se rok iz 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah ni zaključil z začetkom obravnave, temveč šele s sodbo prvostopenjskega sodišča.

16. Za ugotovitev razumnega roka iz 1. odstavka 6. člena se lahko uporabi večina meril iz sistema ugotavljanja razumnosti pripora (prvi, četrti, peti, šesti in oba dela sedmega). Komisija je s šestimi glasovi za (vključno z predsednikovim odločilnim glasom) in šestimi proti sprejela, da gospod Neumeister ni bil slišan v razumnem roku.

17. Komisija je zaradi različnih pogledov njenih članov Sodišče opozorila, naj upošteva mnenja njenih različnih članov in naj dokončno odloči, ali je bil kršen 6. člen ali ne in ali je avstrijski Zakon o kazenskem postopku v nasprotju s tem členom.

18. Po mnenju avstrijske vlade je Komisija napačno sklepala, ko je dejala, da je Republika Avstrija kršila 3. odstavka 5. člena in 1. odstavka 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah v primeru Neumeister, kar je bila posledica napačnih dejstev in zmotnih razlag Konvencije.

19. Vlada je napadla metodo ugotavljanja razumnosti, ki jo je uporabila Komisija, in menila, da je potrebno upoštevati okoliščine vsakega posameznega primera in ne nekih vnaprej danih meril. [...]

Vlada je preučila tudi vseh sedem meril glede razumnosti časa pripora.

20. Menila je, da želi prvo merilo določiti absolutno mejo pripora. [...]

21. Zavrnila je tudi drugo merilo, kot ga je opredelila Komisija. [...] Slednja bi morala upoštevati tudi prakso avstrijskih sodišč. [...]

22. Po mnenju Vlade je v danem primeru neustrezno tudi tretje merilo, saj iz njega izhaja različna uporaba zakonskih ukrepov, kar pa je v nasprotju z načelom enakosti pred zakonom, kot je to določeno v sami avstrijski ustavi in 7. členu Mednarodne deklaracije o človekovih pravicah. Komisija tudi ni podala dokazov, da je bil pritožnikov finančni položaj deloma ali popolnoma odvisen od njegovega pripora. [...]

23. V zvezi s četrtnim merilom je Komisija predstavila samo del izsledkov preiskave, ne da bi omenila določena dejstva, ki bi, pravilno dojeta, postavila pritožnikovo ravnanje v drugačno luč.

Komisija je četrto merilo uporabila s subjektivnega stališča, saj je pozabila, da je vedenje obtoženega med postopkom objektivni dejavnik. Res je, da gospod Neumeister s svojimi pritožbami ni skušal postopka upočasniti, vendar so pritožbe dejansko povzročile zamude. Komisija je tudi napačno opazovala pritožnikovo vedenje kot osamljeno in pri tem prezrla vedenje njegovih soobdolženih oz. soobtoženih. Če bi Komisija upoštevala vse navedeno, bi ugotovila, da je bila dolžina pripora razumna.

24. Glede petega merila (zapletenost primera) je Vlada soglašala z ugotovitvami Komisije, vendar meni, da še zmeraj niso bile dovolj upoštevane težave kazenskega postopka v tem primeru. Opominja, da je bila potrebna pravna pomoč drugih držav in nekaj prošenj za izročitev obtoženih. Vlada tudi obžaluje, da je Komisija upoštevala le število obdolženih oz. obtoženih, ne pa tudi njihovo ravnanje tekom postopka. [...]

25. Komisija je pretirano zmanjšala vlogo predhodne preiskave v avstrijskem kazenskem postopku. Namen le te je dognati materialna dejstva, iz česar sledi, da sta v zapletenih kazenskih primerih dolga predhodna preiskava in dolg pripor neizogibna. Evropska komisija za človekove pravice tudi predpostavlja, da je mogoče v Avstriji med letom spremeniti razpored dela preiskovalnih sodnikov, kar pa je napačno. Komisija je dejala, da temeljijo njena dognanja na dokazih preiskovalnega sodnika, ne da bi jih vrednotila s pravnega stališča. Če bi to storila, bi ugotovila, da je preiskovalni sodnik ravnal z vso skrbnostjo in da je bilo nekaj zamude neizbežne, saj sta dva glavna Obdolženca oz. kasneje obtoženca pobegnila v tujino in je bila potrebna mednarodna tiralica, da se ju je izsledilo.

26. Vlada meni, da ne more podati nobene kritike glede ravnanja sodnih organov. Meni tudi, da je bila odločitev z dne 8. 1. 1964, s katero se je določila varščina v višini dveh milijonov šilingov, popolnoma upravičena in v soglasju s 3. odstavkom 5. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, saj je obstajala nevarnost pritožnikovega bega in zelo verjetno je, da je na podlagi kaznivih dejanj, ki se mu očitajo, zelo obogatel. Obdobje pripora je bilo razumne dolžine. Vlada se tudi čudi, da Komisija ni povedala, katerega dne je postal pripor predolg.

27. [...]

28. Po mnenju Vlade je Komisija prekoračila svoja pooblastila, s tem ko je ugotavljala, ali je bil gospod Neumeister slišan v razumnem roku, kot to izhaja iz 1. odstavka 6. člena Konvencije. Komisija napačno ločuje razumnost roka iz 3. odstavka 5. člena in 1. odstavka 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, saj gre za identična pojma. Čas, ki ga je potrebno upoštevati, se je pričel šele 17. 3. 1964, ko je prišlo do obtožbe, in ne že s prvim zaslišanjem pri preiskovalnem sodniku. Konec roka, ki ga je potrebno upoštevati, pa je bil že, ko je obtoženi dobil možnost biti slišan (na začetku obravnave) in ne šele z odločitvijo sodišča prve stopnje.

Vlada nasprotuje uporabi istih meril pri 1. odstavku 6. člena, kot so bila le-ta uporabljena pri 3. odstavku 5. člena.

29. Glede vprašanja avstrijskega postopka za odpravo pripora se Vlada v glavnem sklicuje na mnenje Komisije, da ne pomeni kršitve 1. odstavka 6. člena in 4. odstavka 5. člena.

Pravna vprašanja

1. Sodišče mora odločiti, ali je bil gospod Neumeister žrtev kršitve Konvencije s strani avstrijskih sodnih oblasti. Glede na dejstva, navedena v njegovi pritožbi, se postavlja vprašanje dolžine pripora.

2. Členi Konvencije, ki odgovarjajo na postavljena vprašanja so:

3. odstavek 5. člena glede dolžine pripora;

1. odstavek 6. člena glede dolžine postopka;

4. odstavek 5. člena in 1. odstavek 6. člena glede načela enakosti orožij v zvezi s pritožnikovimi prošnjami za izpustitev.

I. Ali je postopek zoper gospoda Neumeistra presegal razumni rok iz 1. odstavka 6. člena Konvencije?

3.-16. [...]

17. Prvi odstavek 6. člena predpisuje, da je ob odločbi glede kakršne koli obdolžitve zoper koga, le ta upravičen do sodne obravnave v razumnem roku.

18. Obdobje, ki se upošteva, se prične z dnem, ko je bila oseba obdolžena. Sodišče je opomnilo, da se je to v primeru Neumeister zgodilo 23. 2. 1961.

19. Po 6. členu določa končno točko upoštevanega obdobja izrek sodbe. Gospod Neumeister se je pred pristojnim sodiščem pojavil 9. 11. 1964, vendar je že odločitev z dne 18. 6. 1965 določila nadaljnjo preiskavo in prekinila obravnavo, ki se je ponovno pričela šele 4. 12. 1967. Nobeden navedenih datumov ne ustreza končni točki obdobja, ki nas zanima.

20. To, da je po dnevu obdolžitve preteklo že sedem let, ne da bi prišlo do sodbe, kaže na izjemno dolgo obdobje, ki bi v večini primerov pomenilo kršitev razumnega roka. Preučitev seznama dejanj, ki jih je med 12. 7. 1962 in 4. 11. 1963 opravil preiskovalni sodnik, vzbuja upravičeno zaskrbljenost, saj ni bil gospod Neumeister v tem času niti enkrat zaslišan ali soočen s soobtoženci, katerih izjave so, kot je bilo rečeno, povzročile njegovo drugo aretacijo. Žalostno je, da ni prišlo do obravnave prej kot 9. 11. 1964, to je šele eno leto po koncu same preiskave. Še bolj žalostno je, da je bilo sodišče po obravnavi, ki je trajala več mesecev, prisiljeno naročiti dodatno preiskavo, ki pa ni bila samo posledica izjav soobtoženega gospoda Heberja, ki je vse do obravnave molčal.

21. Kljub navedenemu Sodišče ne trdi, da je bil v pričujočem primeru razumni rok presežen. Šlo je za izjemno zapleten primer in avstrijske oblasti niso odgovorne za zamude, ki so nastale zaradi težav z mednarodnim elementom, zaradi česar tudi preiskava ni mogla biti končana. Preiskava bi se verjetno skrajšala, če bi se pritožnikov primer izločil iz sklopa njegovih soobdolženih oz. kasneje soobtoženih, vendar nič ne kaže, da bi to bilo skladno z dobrim sodnim upravljanjem.

Sodišče tudi ne verjame, da bi bil potek preiskave pospešen, če bi bil razdeljen med več preiskovalnih sodnikov, četudi predpostavimo, da je to pravno mogoče. Četudi preiskovalni sodnik ni mogel biti razrešen primerov, ki jih je dobil pred letom 1959, so bili številni kasnejši primeri, ki bi mu bili sicer dodeljeni, porazdeljeni med druge sodnike.

Očitno je tudi, da je zamude pri odpiranju obravnave v veliki meri povzročila potreba, da se da zastopnikom strank in sodnikom dovolj časa za seznanjanje z obsežnim gradivom.

II. Ali je dolžina pripora presegla razumni rok iz 3. odstavka 5. člena Konvencije?

22. Sodišče se je podrobneje lotilo tudi vprašanja dolžine pripora, pri čemer je zavrnilo stališče avstrijske vlade, da se rok praviloma konča z dnem, ko je sodišče načeloma soglašalo z izpustitvijo iz pripora na podlagi varščine. V svoji pritožbi z dne 12. 7. 1963 gospod Neumeister ni navedel posamičnega dejanja, temveč bolj nek položaj, v katerem se je nahajal nekaj časa in ki naj bi trajal, dokler ne bi bil začasno izpuščen. Neumeister v petnajstih mesecih, ki so pretekli od njegove aretacije do konca preiskave, ni bil zaslišan. Enkrat je bil za nekaj minut soočen, kar pa ne opravičuje tako dolgega obdobja. Po avstrijskih zagotovilih naj bi bil priporni razlog nevarnost bega, ki je izhajala iz izjav njegovega soobdolženega. Sodišče razume zaskrbljenost avstrijskih oblasti, vendar meni, da bi bilo potrebno razen obremenjujočih izjav upoštevati tudi druge okoliščine, ki kažejo na morebitni beg (značaj osebe, družinske vezi, [...]). Tudi sam preiskovalni sodnik je dejal, da osebno ni menil, da bo Neumeister pobegnil, v kolikor ne bi bil v priporu in bi lahko odšel na Finsko. Takšna izjava osebe, ki

na primeru dela že od leta 1959 in se je v tem času prav gotovo tudi bolje seznanila s pritožnikovim značajem, ni brez pomena. Po mnenju Sodišča pripor ni bil nujno potreben in bi zadostovala tudi varščina. V določanje njene ustrezne višine se to Sodišče ne bo spuščalo, meni pa, da ni pravilno, da se avstrijsko sodišče sklicuje na premoženjsko korist, ki naj bi jo pritožnik pridobil v kaznivih dejanjih, za katera še ni bil obsojen. Po mnenju Sodišča je bil kršen 3. odstavek 5. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah.

III. Ali je prišlo do kršitve enakosti orožij in 4. odstavka 5. člena ter 1. odstavka 6. člena Konvencije?

23. Pritožnik je podal in avstrijska vlada tudi ni zanikala, da so pristojne oblasti o ohranitvi ali odpravi pripora odločale brez navzočnosti priprtega ali njegovega pravnega zastopnika. [...] Menimo, da Konvencija ni bila kršena, saj bi popolni postopek ali ustna obravnava stvari po nepotrebnem samo zavlekla. V takšnih primerih je potrebno hitro odločanje brez nepotrebnega zavlačevanja.

Zavoljo navedenega sodišče:

- soglasno odloča, da je prišlo do kršitve 3. odstavka 5. člena Konvencije;
- s petimi glasovi proti in dvema za odloča, da z ozirom na dolžino postopka ni prišlo do kršitve 1. odstavka 6. člena Konvencije;
- soglasno odloča, da ni bilo ne kršitve 4. odstavka 5. člena niti 1. odstavka 6. člena Konvencije;
- odloča, da dejstva primera kažejo, da predstavlja ena izmed treh navedenih točk kršitev obveznosti, ki za Republiko Avstrijo izhajajo iz Konvencije.

Delno odklonilno in delno pritrdilno ločeno mnenje sodnikov A. Holmbacka in M. Zekia.

Menita, da je prišlo glede razumnega roka do kršitve 1. odstavka 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah.